

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และความยืดหยุ่นผูกพันในงานผ่านสุขภาวะ
ทางจิตวิญญาณของครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ โรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร

FACTORS AFFECTING PROFESSIONAL LEARNING ACTIVITY AND WORK ENGAGEMENT
THROUGH SPIRITUAL WELL-BEING OF SECONDARY SCHOOL TEACHERS
IN THE LEARNING AREA IN BANGKOK

วิภาพร ตันทสวัสดิ์¹ นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล² และรัตติกรณ์ จงวิศาล³

Vipaporn Tantasawat¹ Numchai Supparerkchaisakul² and Rattikorn Jongwisan³

¹ นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร

² อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

³ อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) ทดสอบแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และความยืดหยุ่นผูกพันในงานที่มีสุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นตัวแปรคั่นกลาง 2) ศึกษาความไม่แปรเปลี่ยนของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และความยืดหยุ่นผูกพันในงานระหว่างครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ คือ ครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐานกรุงเทพมหานคร ที่มาจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม การงานอาชีพและเทคโนโลยี จำนวนทั้งหมด 726 คน แบ่งเป็นครู จำนวน 626 คน และหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ จำนวน 140 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจำนวน 7 แบบวัด ผลการวิจัย พบว่า 1) แบบจำลองมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2 = 404.42$, $df = 125$ ($p = .00$), $SRMR = 0.036$, $RMSEA = 0.060$, $GFI = 0.93$, $NFI = 0.98$, $CFI = 0.99$, $NNFI = 0.98$, $PNFI = 0.80$) ผลการทดสอบเส้นทางอิทธิพลพบว่า การเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงาน การเรียนรู้และทดลองกระทำ และความยืดหยุ่นผูกพันในงานได้รับอิทธิพลทางบวกโดยตรงจากสุขภาวะทางจิตวิญญาณ และได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากการดำรงชีวิตในเชิงจิตภายในและทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกผ่านตัวแปรสุขภาวะทางจิตวิญญาณ ส่วนการมีแบบอย่างทางจิตวิญญาณไม่มีอิทธิพลทางบวกโดยตรงต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณ 2) ผลการศึกษาความไม่แปรเปลี่ยนของแบบจำลองระหว่างครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ พบว่า ไม่มีความแปรเปลี่ยนของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และความยืดหยุ่นผูกพันในงานระหว่างครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้

ABSTRACT

The purpose of this study was to test the causal relationship model of professional learning activity and work engagement through spiritual well-being of secondary school teachers in the learning area in Bangkok, and 2) to examine the invariance of the structural relationship models of the effect of professional learning activity and work engagement through spiritual well-being between teachers and head teachers in the learning area. The sample consisted of 766 teachers from Thai Language Learning Area, Social Studies, Religion and Culture Learning Area and Occupations and Technology Learning Studies, including 626 teachers and 140 head teachers, randomly selected by multi-stage sampling. 7 questionnaires were used to collect data. The results revealed that 1) The developed model fitted the empirical data ($\chi^2 = 404.42$, $df = 125$ ($p = .00$), $SRMR = 0.036$, $RMSEA = 0.060$, $GFI = 0.93$, $NFI = 0.98$, $CFI = 0.99$, $NNFI = 0.98$, $PNFI = 0.80$). The study signified that the changed practice, learning and experimentation and work engagement having positive and direct effects were spiritual well-being and spiritual well-being played as mediating variable of the indirect effects from inner life and psychological capital. For spiritual modeling does not having a positive and the direct effects were spiritual well-being. 2) Examining the invariance of the structural relationship models of the effect of professional learning activity and work engagement through spiritual well-being between teachers and head teachers in the learning area showed that the model does not have the difference between groups.

คำสำคัญ

สุขภาวะทางจิตวิญญาณ กิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ความยึดมั่นผูกพันในงาน

Keywords

spiritual well-being, professional learning activity, work engagement

ความสำคัญของปัญหา

นับจากอดีตถึงปัจจุบัน สังคมไทยยังคงให้ความสำคัญต่อ “ครู” ว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อคุณภาพการศึกษา ทั้งนี้เพราะคุณภาพของผู้เรียนขึ้นอยู่กับคุณภาพของครู ครูจึงเป็นบุคคลที่ควรมีความเชี่ยวชาญ มีการพัฒนาความรู้ คิดถึงส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และเปี่ยมไปด้วยเมตตากรุณา (สุนน อมรวิวัฒน์, 2555) การจัดการเรียนการสอนของครูในระดับมัธยมศึกษาจะจัดตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีสมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามมาตรฐานการเรียนรู้ ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ ประกอบด้วย ครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ครูทั้ง 2 กลุ่มมีบทบาทหน้าที่หลักเหมือนกันคือ ทำหน้าที่ทางด้านการเรียนการสอน และการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542) แต่สำหรับหัวหน้ากลุ่มสาระ

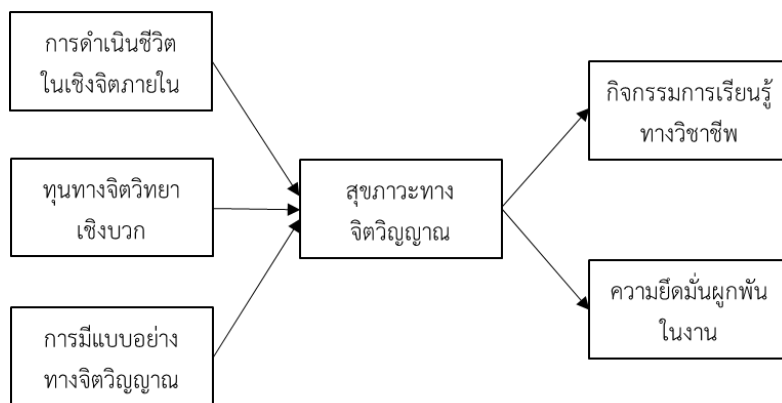
การเรียนรู้นอกจากจะทำหน้าที่ดังกล่าวแล้ว ยังต้องทำงานทั้งทางด้านการบริหาร ได้แก่ การประสานการทำงานระหว่างครูกับผู้บริหารสถานศึกษา จัดอัตรากำลังครู จัดทำแผนปฏิบัติการกำหนดงบประมาณรายจ่าย จัดหา สร้าง ซ่อมบำรุง วัสดุอุปกรณ์การเรียน ประเมินผลการปฏิบัติงานของครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ จัดทำสารสนเทศกลุ่มสาระการเรียนรู้เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนางานและเสนอให้ผู้บริหาร ส่วนงานทางด้านวิชาการ ได้แก่ ศึกษาวิเคราะห์รายวิชาที่เปิดสอนตามหลักสูตร วางแผนในการกำหนดรายวิชา ออกแบบผลิตสื่อการสอน ควบคุมและดูแลการสอนและกระบวนการวัดผลของครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ วิเคราะห์เครื่องมือวัดผล วิเคราะห์ผลการสอบร่วมกับครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ นิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียน เป็นกรรมการวิชาการ และทำสรุปผลการจัดการเรียนการสอนทุกภาคเรียน ดังนั้นทั้งหัวหน้าครูและครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้จึงเป็นบุคคลที่สำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษา (มะลิวรรณ ประวัง และคณะ, 2551) จากบทบาทและหน้าที่ที่มีความแตกต่างกันจึงเห็นว่าสามารถนำมาเปรียบเทียบความแตกต่างเพื่อศึกษาถึงกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพและความยึดมั่นผูกพันในงานของครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ได้

สภาพการทำงานของครูในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงมาตรฐานการศึกษาอยู่ตลอดเวลา ทำให้ครูมีความเครียดและลาออกจากงานเป็นจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ตามสุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญที่คาดว่าจะมีบทบาทในการขับเคลื่อนระบบการศึกษา เพื่อสภาวะที่ดีอย่างเป็นองค์รวมทั้งสุขภาวะทางการทางจิต ทางสังคม ที่ช่วยลดความตึงเครียดและสร้างความสุขให้แก่บุคลากรทางการศึกษา (มุลนิธิตศรี-สฤชต์วงศ์, 2552; อ้างถึงใน รัตติกรณ จงวิศาล และคณะ, 2553) นอกจากนี้นักวิชาการยังมีความเห็นตรงกันว่าสุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นสิ่งที่มีความสำคัญกับบุคคล เนื่องจากสุขภาวะทางจิตวิญญาณจะสามารถเพิ่มความหมาย เป้าหมาย และคุณค่าต่อชีวิตสามารถตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่เครียด สนับสนุนการมีสุขภาพจิตที่ดีและช่วยให้สามารถปรับตัวเพื่อเผชิญกับปัญหาได้ (Landis, 1996; Doenges & Moorhouse, 1998)

การวิจัยครั้งนี้นำผลการวิจัยที่ได้จากการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสุขภาวะทางจิตวิญญาณในบริบทของสังคมไทย (พินณา แสงสาครม อรพินทร์ ชูชม และพรณี บุญประกอบ, 2555) พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะทางจิตวิญญาณแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ปัจจัยภายในและภายนอกตัวบุคคลมาเป็นกรอบในการศึกษาตัวแปรสาเหตุที่ส่งผลต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณ โดยปัจจัยภายใน ประกอบด้วย การดำรงชีวิตในเชิงจิตภายใน ทั้งนี้เพราะการดำรงชีวิตในเชิงจิตภายในจะทำให้บุคคลเกิดการยอมรับตนเอง มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้อื่น ความเป็นอิสระ มีเป้าหมายในชีวิตและมีความเจริญก้าวหน้า (Ryff & Singer, 2001) อีกปัจจัยหนึ่งที่น่าจะสามารถส่งเสริมสุขภาวะทางจิตวิญญาณได้ คือ ทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก เนื่องจากผู้ที่มิทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกจะมีลักษณะของแรงจูงใจทางบวก มีสมรรถภาพทางจิตใจที่ยืดหยุ่น มีสติ และมีพลังใจในเชิงบวก (Luthans, Youssef & Avolio, 2007) ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้บุคคลมีอารมณ์เชิงบวกและอารมณ์เชิงบวกก็ส่งผลต่อผลลัพธ์เชิงบวกทั้งระดับบุคคลและองค์การ (Avey, Wernsing & Luthans, 2008) จากการศึกษาของฮไมเลสกีและคาร์ร (Hmieleski & Carr, 2007) พบว่า ทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสุขภาวะที่ดี และทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกมีอิทธิพลทางตรงต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณและพฤติกรรมปฏิบัติงานบางตัวแปรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ณัฐภูมิ อรินทร์, 2555) ส่วนปัจจัยภายนอก คือ การมีแบบอย่างทางจิตวิญญาณ เนื่องจากการมีแบบอย่างที่ดีจากบุคคลใน

ครอบครัวและบุคคลรอบข้างจะมีอิทธิพลทางจิตใจและพฤติกรรมของบุคคลอย่างมาก (ดวงเดือน พันธุนาวิน และเพ็ญแข ประจณปัจจนิก, 2520; กมลวรรณ การมปราษฎ์ คล้ายแก้ว, 2557) โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าการเลียนแบบนั้นส่งผลให้ผู้เลียนแบบประสบความสำเร็จในงาน ก็ยิ่งทำให้ผู้เลียนแบบรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและได้รับการยอมรับจากหัวหน้าและเพื่อนร่วมงาน และส่งผลให้มีความพึงพอใจในการทำงาน (Mikulas, 1978) ปรับปรุงการปฏิบัติงาน และความเต็มใจที่จะช่วยเหลือและทำงานนอกบทบาทหน้าที่ของตน (Hoppe, 2005)

ตัวแปรผลที่มีความสำคัญต่อวิชาชีพครู คือ กิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ทั้งนี้เพราะครูจะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีความรู้ ความทันสมัยอยู่เสมอ ผู้ที่จะมีลักษณะเช่นนี้จะต้องสุขภาวะทางจิตวิญญาณที่จะสามารถควบคุมจิตของตนเองให้มีสมาธิ สามารถใช้ปัญญาในการแสวงหาความรู้ และแก้ปัญหาด้วยเหตุผล รวมทั้งยังเป็นแรงจูงใจที่ดีในการทำงาน (ฟาริดา อิบราฮิม, 2535) จึงทำให้ครูสามารถที่จะพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพของตนเองได้ นอกจากนี้ความยึดมั่นผูกพันในงานก็เป็นปัจจัยผลที่มีความสำคัญต่อวิชาชีพครูเช่นกัน เนื่องจากครูมีภาระงานที่มากมาย เช่น การจัดการเรียนการสอน การประกันคุณภาพการศึกษา การดูแลนักเรียนในชั้นเรียน เป็นต้น แต่ถ้าครูมีความรู้สึกว่าการสอนเป็นงานที่มีคุณค่า และได้รับการยอมรับและการชื่นชมจากกลุ่ม มีมิตรภาพที่ดีต่อกันภายในกลุ่มก็จะทำให้ครูมีความยึดมั่นผูกพันในงาน (Work Engagement) และยังคงทำงานในวิชาชีพต่อไปแม้ว่างานที่ทำจะหนักและยากลำบาก (Loughead & Hardy, 2006) จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และความยึดมั่นผูกพันในงานผ่านสุขภาวะทางจิตวิญญาณของครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ โรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ดังแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

โจทย์วิจัย/ปัญหาวิจัย

ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงประเด็นของตัวแปรสุขภาวะทางจิตวิญญาณของครู ซึ่งเป็นตัวแปรที่สำคัญในปัจจุบัน แต่ยังมีการศึกษาโดยการนำมาเป็นตัวแปรคั่นกลางที่มีจำนวนไม่มากนัก ผลของการศึกษาจะทำให้เห็นถึงอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และความยึดมั่นผูกพันในงานของครู นอกจากนี้ผู้วิจัยยังต้องการศึกษาเปรียบเทียบด้วยว่าแบบจำลองความสัมพันธ์ดังกล่าวที่พัฒนาขึ้น จะมีความแตกต่างกันไปตามตำแหน่งงานของครู คือ ครูและหัวหน้ากลุ่มสาระ

การเรียนรู้หรือไม่ อย่างไร ซึ่งจะเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรภายในแบบจำลอง โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นแบบหลายกลุ่ม (Multiple Groups Structural Equation Modeling) จะทำให้ทราบว่าปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และความยึดมั่นผูกพันในงานจะมีความแตกต่างกันไปตามตำแหน่งของครูหรือไม่

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทดสอบแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงของสาเหตุกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และความยึดมั่นผูกพันในงานที่มีสุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นตัวแปรคั่นกลาง
2. เพื่อศึกษาความไม่แปรเปลี่ยนของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และความยึดมั่นผูกพันในงานระหว่างครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ทำงานในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐานกรุงเทพมหานคร ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน มีขั้นตอน ดังนี้ 1) แบ่งโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐานกรุงเทพมหานคร ตามเขตพื้นที่การศึกษาในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีทั้งหมด 2 เขต 2) เลือกโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างโดยสุ่มมาร้อยละ 50 ของจำนวนโรงเรียนทั้งหมดในแต่ละจังหวัดเขตพื้นที่การศึกษาในกรุงเทพมหานคร ในขั้นนี้ได้มา 60 โรงเรียน 3) ในแต่ละโรงเรียนสุ่มแบบเจาะจงได้กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้มี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี 4) ในแต่ละกลุ่มใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย เลือกครูมากลุ่มละ 6 คน โดยแบ่งเป็นหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ 1 คน และครู 5 คน ในขั้นนี้จะได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ จำนวน 140 คน และครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ จำนวน 626 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามประกอบด้วยแบบวัดจำนวน 7 ชุด แบบวัดในงานวิจัยนี้เป็นแบบวัดชนิดมาตราประเมินรวมค่า ประกอบด้วยประโยคต่างๆ แต่ละข้อมีมาตรวัด 6 หน่วย ตั้งแต่ “ไม่จริงที่สุด” ถึง “จริงที่สุด” ค่าทางสถิติคำนวณจากครูจำนวน 100 คนที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ **ชุดที่ 1** แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของครูมีจำนวนข้อคำถามทั้งหมด 7 ข้อ **ชุดที่ 2** แบบวัดการดำรงชีวิตในเชิงจิตภายใน หมายถึง ความคิด ความรู้สึก และการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตเพื่อแสวงหาความสุขทางจิตวิญญาณของครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ มีการใส่ใจกับความสุขทางจิตวิญญาณของเพื่อนร่วมงาน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตและการตัดสินใจเลือกกระทำสิ่งต่างๆ มีจำนวน 5 ข้อ และมีค่าความเชื่อมั่นรายข้ออยู่ระหว่าง 0.554 - 0.678 **ชุดที่ 3** แบบวัดทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก หมายถึง สภาวะทางจิตใจในทางบวกของครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ต่อการปฏิบัติงานที่มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองว่าจะสามารถปฏิบัติงานต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายให้ประสบความสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี แม้ว่าจะมีอุปสรรคหรือสถานการณ์ที่ยากลำบากเกิดขึ้น ก็มีวิถีความคิดที่สร้างสรรค์ในทางบวก คิดว่ามีหนทางที่จะนำตนเองไปสู่ความสำเร็จ และมีสมรรถนะทางจิตใจที่จะปรับสภาพจิตใจกลับคืนให้เป็นปกติ สามารถ

ทำงานได้เหมือนเดิม มีจำนวน 24 ข้อ และมีค่าความเชื่อมั่นรายข้ออยู่ระหว่าง 0.309 - 0.705

ชุดที่ 4 แบบวัดการมีแบบอย่างทางจิตวิญญาณ หมายถึง การรับรู้ถึงการมีบุคคลในครอบครัว บุคคลรอบข้าง หรือบุคคลที่มีชื่อเสียงในสังคมที่มีคุณภาพทางจิตวิญญาณ เช่น มีความเมตตา มีการควบคุมตนเอง หรือมีความศรัทธาในความคิด เป็นแบบอย่างที่ทำให้บุคคลเกิดการใส่ใจ จดจำ กระทำ และมีแรงจูงใจที่นำมาสู่การสร้างเป็นแรงบันดาลใจ หรือนำทางความคิดและการกระทำของตนเอง มีจำนวน 10 ข้อ และมีค่าความเชื่อมั่นรายข้ออยู่ระหว่าง 0.309 - 0.705

ชุดที่ 5 แบบวัดสุขภาวะทางจิตวิญญาณ หมายถึง ความรู้สึกที่ตนเองเชื่อมโยงสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและบุคคลอื่นๆ ในการทำงาน และมีความรู้สึกของการมีส่วนร่วมในการทำงาน แบ่งเป็น 2 ด้าน ได้แก่ การมีความหมาย และความรูสึกถึงความสัมพันธ์เป็นสมาชิก มีจำนวน 8 ข้อ และมีค่าความเชื่อมั่นรายข้ออยู่ระหว่าง 0.319 - 0.705

ชุดที่ 6 แบบวัดความยึดมั่นผูกพันในงาน หมายถึง สภาวะทางจิตใจทางบวกของครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สะท้อนมาจากความรู้สึก ความคิด และพฤติกรรมต่างๆ ที่มีต่องานที่ทำ อันแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการมีพลังใจ การอุทิศตน ความรู้สึกที่งานเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ความตั้งใจและความพร้อมที่จะใช้ความรู้ความสามารถ ความพยายามที่มีอยู่มาใช้ในการปฏิบัติงานของกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้บรรลุผลสำเร็จ มีจำนวน 16 ข้อ และมีค่าความเชื่อมั่นรายข้ออยู่ระหว่าง 0.555-0.801 และ **ชุดที่ 7** แบบวัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เพื่อก้าวให้ทันต่อความก้าวหน้าในวิชาชีพหรือในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา มีจำนวน 17 ข้อ และมีค่าความเชื่อมั่นรายข้ออยู่ระหว่าง 0.323 - 0.739

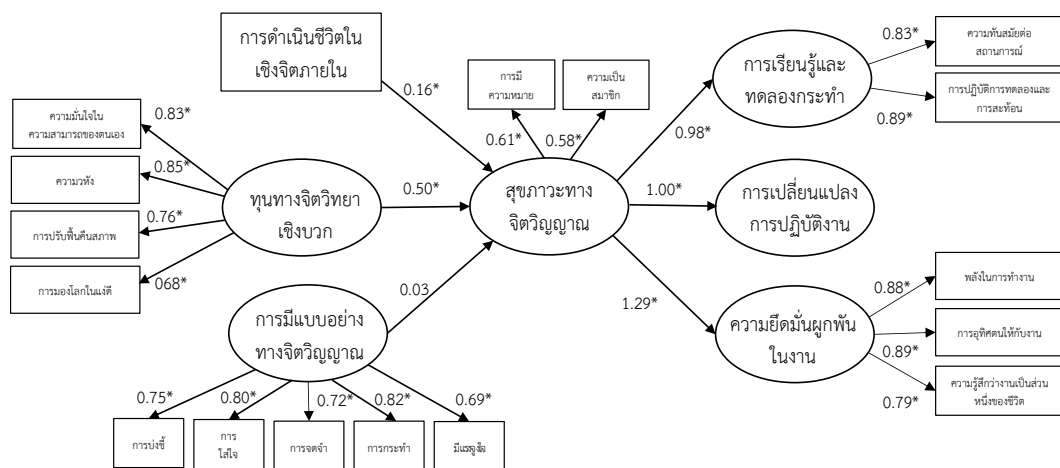
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการติดต่อกับโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐานกรุงเทพมหานคร โดยทำการติดต่อทางโทรศัพท์เบื้องต้น และทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล เมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงดำเนินการเก็บข้อมูล โดยขอให้ทางโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลให้และส่งกลับทางไปรษณีย์

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล มี 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทแรกคือ สถิติเบื้องต้น การหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของแบบวัด ได้แก่ การหาค่าความสัมพันธ์รายข้อกับแบบวัด ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis) การหาค่าความเชื่อมั่นแบบอัลฟา ประเภทที่สอง สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์อิทธิพลเชิงเส้น (Path analysis) แบบใช้ตัวแปรแฝง และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นแบบหลายกลุ่ม (Multiple Groups Structural Equation Modeling)

ผลการวิจัย

ผลการทดสอบความสอดคล้องของแบบจำลองโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และความยึดมั่นผูกพันในงานของครูในกลุ่มรวม พบว่า แบบจำลองมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ $\chi^2 = 495.01$, $df = 125$ ($p = .00$), $SRMR = 0.036$, $RMSEA = 0.062$, $GFI = 0.93$, $NFI = 0.98$, $CFI = 0.99$, $NNFI = 0.98$, $PNFI = 0.80$ และ $\chi^2/df = 3.960$ ซึ่งค่าต่างๆ อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ ทั้งนี้ตัวแปรสังเกตทุกตัวมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเป็นค่าบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับทฤษฎีของแต่ละโครงสร้างตัวแปรแฝง แสดงว่าการวัดตัวแปรแฝงใน

แบบจำลองมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) แต่มีตัวแปรกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่แตกต่างไปจากโครงสร้างตัวแปรแฝงตามทฤษฎี โดยพบว่า หลังจากการปรับแก้โมเดล ตัวแปรกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 องค์ประกอบ คือ การเรียนรู้และทดลองกระทำ และการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงาน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับมุมมองการเรียนรู้ของครูตามแนวคิดของนักจิตวิทยาการรู้คิดที่เชื่อว่า ครูต้องฝึกฝนตัวเองให้เรียนรู้ในวิธีการสอนแบบใหม่ๆ เนื่องจากการเรียนรู้ของครูจะเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการเรียนรู้ของนักเรียน ครูจึงต้องสร้างความรู้และการเรียนรู้ให้กับตนเองเหมือนกัน วิธีการเรียนรู้ที่ดี คือ การเรียนรู้ด้วยความกระตือรือร้นและสร้างสรรค์ และการทดลองกระทำจริงเพื่อให้เกิดการคงทนของการเรียนรู้ (Borko & Putnam, 1996) และการเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนก็เป็นอีกวิธีที่มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความรู้และความเชื่อที่มีอยู่ก่อนของครู ทั้งนี้เนื่องจากความรู้และความเชื่อใหม่เกี่ยวกับการสอน ผู้เรียนและเนื้อหาวิชาเป็นสิ่งที่ได้เรียนรู้มาภายหลัง ดังนั้นหากครูได้รับการสนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนก็จะทำให้เกิดความรู้และความเชื่อใหม่ด้วย

ภาพที่ 2 ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลมาตรฐานของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และความยึดมั่นผูกพันในงานของครู

ตารางที่ 1 คะแนนมาตรฐานผลการวิเคราะห์อิทธิพลมาตรฐานทางตรง (Direct Effects: DE) อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effects: IE) อิทธิพลรวม (Total Effects: TE) ของตัวแปรสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อตัวแปรผลและค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงพหุคูณกำลังสองของตัวแปร (Squared Multiple Correlation: R^2) ของแบบจำลองปรับแก้

ตัวแปรสาเหตุ	ตัวแปรผล											
	สุขภาวะทางจิตวิญญาณ			การเรียนรู้และทดลองกระทำ			การเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงาน			ความยืดหยุ่นผูกพันในงาน		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE	DE	IE	TE
1. การดำรงชีวิตในเชิงจิตภายใน	0.16*	-	0.16*	-	0.16*	0.16*	-	0.16*	0.16*	-	0.21*	0.21*
2. ทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก	0.50*	-	0.50*	-	0.49*	0.49*	-	0.50*	0.50*	-	0.65*	0.65*
3. การมีแบบอย่างทางจิตวิญญาณ	0.03	-	0.03		0.04	0.04		0.10	0.10	-	0.03	0.03
4. สุขภาวะทางจิตวิญญาณ		-	-	0.98*	-	0.98*	1.00*	-	1.00*	1.29*	-	1.29*
R^2	0.77			0.64			0.51			0.91		

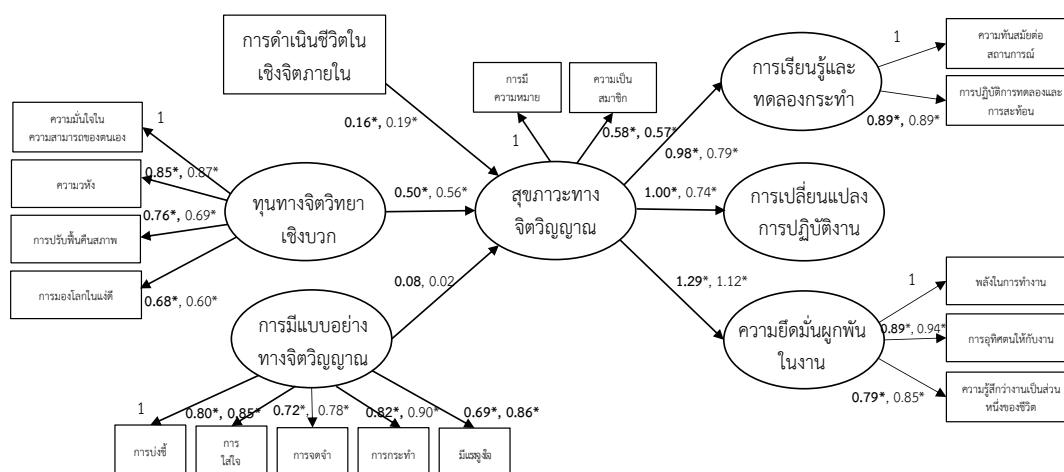
* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1. การดำรงชีวิตในเชิงจิตภายในมีอิทธิพลทางตรงต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณโดยมีสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.16 มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการเรียนรู้และทดลองกระทำ การเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงาน และความยืดหยุ่นผูกพันในงานผ่านสุขภาวะทางจิตวิญญาณ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.16, 0.16 และ 0.21 ตามลำดับ

2. ทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกมีอิทธิพลทางตรงต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณโดยมีสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.50 มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการเรียนรู้และทดลองกระทำ การเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงาน และความยืดหยุ่นผูกพันในงานผ่านสุขภาวะทางจิตวิญญาณ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.49, 50 และ 0.65 ตามลำดับ

3. การมีแบบอย่างทางจิตวิญญาณไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณ และไม่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการเรียนรู้และทดลองกระทำ การเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงาน และความยืดหยุ่นผูกพันในงานผ่านสุขภาวะทางจิตวิญญาณ

4. สุขภาวะทางจิตวิญญาณมีอิทธิพลทางตรงต่อการเรียนรู้และทดลองกระทำ การเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงาน และความยึดมั่นผูกพันในงาน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.98, 1.00 และ 1.29 ตามลำดับ

ภาพที่ 3 ผลการเปรียบเทียบแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และความยึดมั่นผูกพันในงานของครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้

หมายเหตุ

- 1) ตัวเลขในแบบจำลองแสดงเป็นคะแนนดิบ
- 2) ตัวเลขที่ทำเป็นตัวหนา และอยู่ในลำดับแรกเป็นค่าอิทธิพลของกลุ่มครู ถัดมาเป็นค่าอิทธิพลของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้
- 3) $\longrightarrow$ เป็นเส้นอิทธิพลที่ไม่มีความแปรเปลี่ยนของแบบจำลอง
- 4) ตัวแปรสังเกตตัวแรกของทุกตัวแปรแฝงได้กำหนดค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) เท่ากับ 1 ดังนั้นหมายเลข “1” ในทุกตัวแปรสังเกตตัวแรกของทุกตัวแปรแฝงเพื่อแสดงว่า ตัวแปรแฝงถูกกำหนด หน่วยการวัดให้มีหน่วยเดียวกับตัวแปรสังเกตนี้

การวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และความยึดมั่นผูกพันในงานระหว่างครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนของรูปแบบความสัมพันธ์ของตัวแปร (Configural invariance) เป็นแบบจำลองที่ยังไม่ต้องกำหนดเงื่อนไขความเท่ากัน (Unconstrained model) พบว่า แบบจำลองนี้มีความกลมกลืน ค่า $\chi^2 = 620.85$, $df = 250$ $RMSEA = 0.062$, $CFI = 0.99$, $NNFI = 0.98$ แสดงว่าแบบจำลองที่ทดสอบมีความเท่าเทียมกันในเชิงรูปแบบความสัมพันธ์ของตัวแปร (Form invariance) แต่อาจแตกต่างกันที่ไม่เดลการวัดของตัวแปรแฝงจึงได้ทำการทดสอบในขั้นที่ 2 ต่อไป

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนของค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Measurement invariance) ในแบบจำลองระหว่างกลุ่มครูและกลุ่มหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อทดสอบว่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรสังเกตทุกตัวในแบบจำลองระหว่างกลุ่มครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้มีการแปรเปลี่ยนหรือไม่ ในขั้นนี้จะกำหนดเงื่อนไขความเท่าเทียมกันของค่าน้ำหนักองค์ประกอบตัวแปรสังเกตทุกตัวของตัวแปรแฝง พบว่า ค่า $\chi^2 = 630.84$, $df = 241$ RMSEA = 0.061, CFI = 0.99, NNFI = 0.98 เมื่อเปรียบเทียบกับแบบจำลองในขั้นที่ 1 พบว่า ไคสแควร์ไม่นัยสำคัญ ($\Delta\chi^2 = 9.99$, $\Delta df = 11$) แสดงว่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรสังเกตไม่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้

ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนของค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลระหว่างตัวแปรแฝง (Structural invariance) ทุกความสัมพันธ์ในแบบจำลองระหว่างกลุ่มครูและกลุ่มหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้มีการแปรเปลี่ยนหรือไม่ ในขั้นนี้จะกำหนดเงื่อนไขความเท่าเทียมกันของค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลระหว่างตัวแปรแฝงทุกตัวเท่ากัน พบว่า ค่า $\chi^2 = 624.90$, $df = 258$ RMSEA = 0.061, CFI = 0.98, NNFI = 0.98 เมื่อเปรียบเทียบกับแบบจำลองในขั้นที่ 1 พบว่า ไคสแควร์ไม่นัยสำคัญ ($\Delta\chi^2 = 4.05$, $\Delta df = 8$) แสดงว่า ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้

ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนของค่าน้ำหนักองค์ประกอบและค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลระหว่างตัวแปรแฝงพร้อมกัน เพื่อทดสอบว่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรสังเกตทุกตัวและค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลระหว่างตัวแปรแฝงทุกความสัมพันธ์ในแบบจำลองระหว่างกลุ่มครูและกลุ่มหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้มีการแปรเปลี่ยนหรือไม่ เมื่อเปรียบเทียบกับแบบจำลองในขั้นที่ 1 พบว่า ค่า $\chi^2 = 635.79$, $df = 269$ RMSEA = 0.061, CFI = 0.99, NNFI = 0.98 เมื่อเปรียบเทียบกับแบบจำลองในขั้นที่ 1 พบว่า ไคสแควร์ไม่นัยสำคัญ ($\Delta\chi^2 = 14.94$, $\Delta df = 49$) แสดงว่า น้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรสังเกตไม่แตกต่างกัน และไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้

อภิปรายผล

ผลการวิจัย พบว่า การดำรงชีวิตในเชิงจิตภายในและทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกมีอิทธิพลทางตรงต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณของครู ยกเว้นการมีแบบอย่างทางจิตวิญญาณที่ไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณโดยตรง สำหรับข้อค้นพบว่าการดำรงชีวิตในเชิงจิตภายในและทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกนั้นเป็นปัจจัยทางจิตลักษณะของบุคคลที่ส่งผลต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้ที่มีการดำรงชีวิตในเชิงจิตภายใน เช่น การปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา และการมีสัมพันธภาพร่วมกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมนันทนาการ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้จะสร้างเสริมสุขภาวะทางจิตวิญญาณของบุคคล (นริสา วงศ์พนารักษ์ และคณะ, 2556; พิริยา สุทธิเลิศ, 2551) เช่นเดียวกับผู้ที่มิมีทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกจะมีแรงจูงใจทางบวก จะส่งผลให้มีสมรรถภาพทางจิตใจที่ยืดหยุ่น มีสติ และมีพลังใจในเชิงบวก (Luthans; Youssef; & Avolio. 2007) ซึ่งที่เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้บุคคลมีอารมณ์เชิงบวก และอารมณ์เชิงบวกก็ส่งผลต่อผลลัพธ์เชิงบวกต่อบุคคล

(Avey, Wernsing & Luthans 2008) และช่วยปกป้องจากความเจ็บป่วยทั้งทางด้านจิตใจและด้านสุขภาพกายได้ (Psychological and physical health) (Gable & Haidt, 2005) และจากการศึกษาของฮไมเลสกีและคาร์ร (Hmielesk & Carr, 2007) พบว่าทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสุขภาวะที่ดี ส่วนผลการวิจัยที่ไม่พบว่าการมีแบบอย่างทางจิตวิญญาณมีอิทธิพลทางตรงต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณนั้นอาจเป็นผลมาจากแบบวัดการมีแบบอย่างทางจิตวิญญาณที่เน้นการคิดถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเหตุการณ์ในอดีตที่ส่งผลให้ผู้ตอบแบบสอบถามอาจเกิดความคลาดเคลื่อนในความทรงจำ จึงเป็นผลให้ในการศึกษาครั้งนี้ไม่พบว่าการมีแบบอย่างทางจิตวิญญาณมีอิทธิพลต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณ

ผลการวิจัย พบว่า สุขภาวะทางจิตวิญญาณมีอิทธิพลทางตรงต่อกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และความยึดมั่นผูกพันในงาน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะผู้ที่มีสุขภาวะทางจิตวิญญาณจะรู้สึกว่าการชีวิตมีความหมาย (Meaning) หลุดพ้นจากตัวตนของการมองว่าตนเองเป็นจุดศูนย์กลาง เป็นบุคคลทำให้เกิดความแตกต่างในงาน (makes a difference) มีความรู้สึกถึงความสัมพันธ์ (Membership) ซึ่งจะสร้างความหวัง/ความศรัทธาและความเต็มใจที่จะให้ทั้งตนเองและงานที่ทำประสบความสำเร็จ (Fry, 2003) การศึกษาในอดีตก็พบผลไปในทิศทางเดียวกันว่าสุขภาวะทางจิตวิญญาณจะส่งผลต่อสภาพจิตใจและพฤติกรรมการทำงานของบุคคล เช่น ความพึงพอใจในชีวิต ความยึดมั่นผูกพันในองค์กร ประสิทธิภาพการทำงาน และยอดขายที่เพิ่มมากขึ้น เป็นต้น (Fry & Matherly, 2006; Fry & Slocum, 2008; Fry, Vitucci & Cedillo. 2005; Fry et al., 2011) สำหรับในบริบทการทำงานของครูก็พบว่าสุขภาวะทางจิตวิญญาณมีความสัมพันธ์กับความผูกพันกับโรงเรียนและการผลิตสื่อการสอนของครูเช่นกัน (Malone & Fry, 2003)

การวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และความยึดมั่นผูกพันในงานผ่านสุขภาวะทางจิตวิญญาณของครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ไม่มีความแตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากในบริบทของการทำงานทั้งครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ก็เป็นผู้ที่อยู่ในวิชาชีพเดียวกันที่อาจถูกหล่อหลอมให้มีปัจจัยทางจิตลักษณะและจิตตามสถานการณ์ที่มีความคล้ายคลึงกันจึงส่งผลให้มีการรับรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และความยึดมั่นผูกพันในงานผ่านสุขภาวะทางจิตวิญญาณของครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

1. ผลการวิจัย พบว่า สุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญสำหรับครู ดังนั้นจึงควรมีการสร้างโปรแกรมการพัฒนาเพื่อให้ครูมีสุขภาวะทางจิตวิญญาณที่ดี
2. ผลการเปรียบเทียบแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และความยึดมั่นผูกพันในงานของครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้มีความแตกต่างกัน ดังนั้นก็ควรส่งเสริมและพัฒนาการดำรงชีวิตในเชิงจิตภายใน ทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก การมีแบบอย่างทางจิตวิญญาณ สุขภาวะทางจิตวิญญาณ ความยึดมั่นผูกพันในงาน และกิจกรรมการเรียนรู้ทาง

วิชาชีพให้สอดคล้องกับองค์ประกอบที่สำคัญตามความแตกต่างระหว่างกลุ่มครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ตัวแปรสุขภาวะทางจิตวิญญาณในการวิจัยครั้งนี้ ประยุกต์มาจากแนวความคิดของฟราย (Fry, 2003) แนวคิดนี้เชื่อว่าภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณจะส่งผลต่อการมีสุขภาวะทางจิตวิญญาณของทั้งผู้นำและผู้ตาม ดังนั้นสำหรับผู้สนใจจะศึกษาก่อนจะเพิ่มตัวแปรภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณเข้าร่วมการศึกษาเพื่อที่จะได้ตรวจสอบและยืนยันแนวคิดเกี่ยวกับตัวแปรนี้ด้านอิทธิพลที่มีต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณ

2. การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบวัดการมีแบบอย่างทางจิตวิญญาณของโอแมนและคณะ (Oman & et al., 2012) ซึ่งข้อคำถามเป็นการให้ผู้ตอบคิดถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตที่เกี่ยวกับการมีตัวแบบทางจิตวิญญาณ ทำให้ผู้ตอบอาจเกิดความลังเลและเกิดความผิดพลาดจากการตอบแบบวัดได้ ส่งผลให้การศึกษาไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ดังนั้นผู้สนใจจะศึกษาอาจจะแบบวัดใช้ที่เป็นการถามถึงสภาพการณ์ในปัจจุบันที่ทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถคิดและตอบได้ทันที

3. ในการวิจัยครั้งนี้พบว่า ตัวแปรต่างๆ ที่เข้ามาร่วมศึกษาสุขภาวะทางจิตวิญญาณสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรนี้ได้ร้อยละ 74 และอธิบายความแปรปรวนของการเรียนรู้และทดลองกระทำได้ร้อยละ 69 และอธิบายความแปรปรวนของการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานได้ร้อยละ 62 และอธิบายความแปรปรวนของความยึดมั่นผูกพันในงานได้ร้อยละ 87 แสดงว่าน่าจะยังมีตัวแปรอื่นที่ยังสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรแฝงดังกล่าวได้อีก ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปน่าจะศึกษาตัวแปรอื่นเพิ่มเติม เช่น บุคลิกภาพ การสนับสนุนทางสังคม และภาวะสุขภาพ เป็นต้น

4. ควรทำการศึกษาระยะยาวที่มีความต่อเนื่องของช่วงเวลา เพื่อศึกษาและยืนยันความเป็นเหตุและผลของสุขภาวะทางจิตวิญญาณของที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ความยึดมั่นผูกพันในงานของครู

บรรณานุกรม

- กมลวรรณ คารมปราชญ์คล้ายแก้ว. (2557). บทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังและพัฒนา ความเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยให้กับเด็กและเยาวชน. **วารสารพฤติกรรมศาสตร์**. 20(1).
- จรรยา สุวรรณทัต ดวงเดือน พันธมนาวิน และเพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉนิก. (2521). **พฤติกรรมศาสตร์**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ดวงเดือน พันธมนาวิน และ เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉนิก. (2520). **จริยธรรมของเยาวชนไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นริสา วงศ์พนารักษ์ และคณะ. (2556). ภาวะสุขภาพจิต ความหวัง และพฤติกรรมดูแลตนเอง ด้านสุขภาพจิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม. **วารสารวิจัยสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. 6(1), 141-150.

- ณัฐวุฒิ อรินทร์. (2555). การทำหน้าที่ตัวแปรคั่นกลางของทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกที่มีอิทธิพลต่อ
สุขภาวะทางจิต และพฤติกรรมการปฏิบัติงานของบุคคลากรสาธารณสุขในจังหวัด
ชายแดนใต้. ปรินญาณิพนธ์วิทยาศาสตร์สุขภาพบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์.
บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542). **ราชกิจจานุเบกษา**. 116(74 ก).
หน้า 2.
- พินนภา แสงสาคร อรพินทร์ ชูชม และพรณี บุญประกอบ. (2555). การสังเคราะห์องค์ความรู้
เกี่ยวกับสุขภาวะทางจิตวิญญาณในบริบทของสังคมไทย. **Journal of Behavioral
Science**. 18(1), 84-94.
- พริยา สุทธิเลิศ. (2551). การวิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุ. วิทยานิพนธ์
ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช
บัณฑิตวิทยาลัย คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พาริดา อิบราฮิม. (2535). **สาระแห่งวิชาชีพการพยาบาล**. กรุงเทพฯ: คณะพยาบาลศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มะลิวรรณ ประวัง และคณะ. (2551). การพัฒนาภาวะผู้นำของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ตาม
หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชา
การบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- รัตติกรณ์ จงวิศาล และคนอื่นๆ. (2553). **คู่มือการประเมินสุขภาวะทางจิตวิญญาณเพื่อการพัฒนา
บุคคลากรในระบบสุขภาพและระบบการศึกษา**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- วิลาสลักษณ์ ชั่ววลี งามตา วนินทนนท์ และวิริณ ธรรมนารถสกุล. (2547). **รายงานการวิจัย
กรณีศึกษาบุคคลตัวอย่างและเครื่องชี้วัด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมข้าราชการยุค
ใหม่**. ฉบับที่ 100 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ
ข้าราชการพลเรือน.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2555). “ครูว่าที่ มองครู มีใคร ที่ใช่ครู.” ใน ไพฑูรย์ สีนลรัตน์. (บรรณาธิการ).
เพื่อความเป็นเลิศของการครุศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- Avey, J., Wernsing, T.S., & Luthans, F. (2008). Can positive employees help positive
organizational change? Impact of psychological capital and emotions on
relevant attitudes and behaviours. **The Journal of Applied Behavioural
Science**. 44(1), 48– 70. <http://dx.doi.org/10.1177/0021886307311470>.
- Bandura, A. (1989). **Social cognitive theory**. Annuals of child development. 6, 1-60.
- Doenges, M. E.; & Moorhouse, M. F. (1998). **Nurse’s pocket guide: Diagnoses,
interventions, and rationales**. 6th ed. Philadelphia: F.A. Davis
- Fry, L. W., & Matherly, L. L. (2006). **Spiritual leadership and organizational
performance: An exploratory study**. Tarleton State University–Central Texas.
- Fry, L. W. (2003). Toward a theory of spiritual leadership. **The Leadership
Quarterly**. 14: 693–727.

- Fry, L. W., & Slocum Jr, J. W. (2008). Maximizing the triple bottom line through spiritual leadership. **Organizational dynamics**. 37(1), 86-96.
- Fry, L. W., Hannah, S. T., Noel, M., & Walumbwa, F. O. (2011). Impact of spiritual leadership on unit performance. **The leadership quarterly**. 22(2), 259-270.
- Fry, L. W., Vitucci, S., & Cedillo, M. (2005). Spiritual leadership and army transformation: Theory, measurement, and establishing a baseline. **The Leadership Quarterly**. 16: 835-862.
- Gable, S. L.; & Haidt, J. (2005). What (and why) is positive psychology? **Review of General Psychology**. 9(2): 103-110.
- Hmieleski, K. M. and Carr, J. C. (2007). The relationship between entrepreneur psychological capital and well-being. in Bygrave W. D., et al. (Eds.), **Frontiers of Entrepreneurship Research**. Babson Park, MA: Babson College.
- Hoppe, S., (2005). **Spirituality and leadership, New Directions for Teaching and Learning**, Winter: 83-92.
- Landis, B. J. (1996). Uncertainty, spiritual well-being and psychosocial adjustment to chronic illness. **Issues in Mental Health Nursing**. 17(3): 217-223.
- Loughead, T. M. & Hardy, J. (2006). Team cohesion: From theory to research to team building. In S. Hanton, & S. Mellalieu (Eds.). **Literature reviews in sport psychology**. Hauppauge, NY: Nova Science Publishers. 257-287.
- Luthans, F., Youssef, CM., & Avolio, BJ. (2007). **Psychological capital: developing the human competitive edge**. USA: Oxford University Press.
- Malone, P., & Fry, L. W. (2003). Transforming schools through spiritual leadership: A field experiment. In **Meeting of the Academy of Management, Seattle, WA**.
- Mikulas, W. L. (1978). Behavior Modification. New York: Harper and Row, Publisher
- Oman, D., Thoresen, C. E., Park, C. L., Shaver, P. R., Hood, R. W., & Plante, T. G. (2012). Spiritual modeling self-efficacy. **Psychology of Religion and Spirituality**, 4, 278-297.
- Palmer, P. P. (1994). Leading From Within. In Conger, J. (Ed.). **Spirit at Work**. San Francisco: Jossey-Bass Inc. 19-40.
- Ryff, C. D. & Singer, B. (2001). From social structure to biology: Integrative science in pursuit of human health and well-being. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), **Handbook of positive psychology**. Oxford and New York: Oxford University Press.
- Supovitz & Poglinco. (2001). **The principal ship: A reflective practice perspective**. Boston: Allynand Bacon.